

ת פ א ר ת ר א ד ז י ז

יוצא לאור על ידי מרכז מוסדות חסידי ראדזין
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ב"ה גיליון פרשת מקץ (שבת חנוכה וראש הודש) תשפ"ג

פ ר ש ת מ ק ץ -- ש ב ת ח נ ו כ ה

ברובן ככולן של השנים, חלים ימי החנוכה בשבוע שבו קוראים בתורה
"פרשת מקץ".

ולפי שבידוע כי "הקריאה מעוררת הזמן", הרי לבטח קיים זיקה בין שתי אלה.

רבנו בעל "בית יעקב" זי"ע, אכן מוצא קשר פנימי בין עניין פרשת מקץ, לבין
עניין "נס חנוכה". שכן כדוגמת מה שאירע בנס פך השמן של חנוכה, כן אירע
בפרשתנו – בהשתלשלות המעשים שבין יוסף הצדיק ובין אחיו השבטים.

שהרי כך מוצאים אנו בפרשת יוסף והשבטים: בשעה שהשכינה נסתלקה מן
יעקב אבינו במשך כל אותן עשרים ושתים שנות צער ויגון שעברו על ראש
בחיר האבות – ואלו השבטים מצדם נואשו מעניין יוסף ולא ידעו להשית
עצות בנפשם, בראותם מקרוב בצערו ושיברון ליבו של אביהם יעקב. "הסתר
פנים" ששרר בתקופה זו עב וסמיך היה וקשה מנשוא, והקיף עולם ומלואו.

והנה בשעה זו ממש שכל זה היה מתרחש – שוכן יוסף הצדיק בכבודו
בתוככי ארץ מצרים, כשהוא ישוב על כיסא המלכות, ואורו מלהט בארץ
מרחקים, במעבה ארץ מצרים האפלה והמגושמת. רק שמעיני יעקב אבינו,
ומעיני שבטי י-ה, נתעלם כל זאת לפי שעה – עד שהיו מדמים בנפשם כי
הקיץ הקץ חלילה על אורם של שבטי ישראל. ואלו יעקב אבינו מצדו,
סבור היה שאף חלקו לעולם הבא אבד חלילה, שהלוא אחד מבניו מת על
פניו בחייו! (=השוו רש"י בפרשת וישב, על הפסוק "כי ארד אל בני אבל שאולה").

רק לאחר כל אותן שנים ארוכות שעברו עליהם בצער, בשעה שהגיעה
התגלותו הפתאומית של יוסף בפני אחיו, התבררה תמונת המציאות

האמיתית, לפיה הישועה מזומנת הייתה כל הזמן "מעבר לפינה" ממש, אלא שנסתרה מעיניהם לשעתה, משום שטרם הגיעה זמנה להפציע ולהיגלות.

והרי זה העניין במהותו, דומה ממש למציאת פך השמן בחנוכה – אשר שכן בחביון עוז מוסתר בבית המקדש במשך כל אותו הזמן, אלא שדבר קיומו טרם נודע לאיש. רק לאחר מכן, כשהגיע הרגע המוכן לכך – נודע דבר קיומו ומקומו, ואז נתגלתה הישועה לעיני כל! כשהיא שכנה מתחת לעיניהם ממש.

מכאן לקח טוב לכלל ולפרט, שאף כאשר נראה שהישועה מתמהמהת והמצב נראה נואש, אל לנו לאבד את הביטחון בבורא, שיתכן והישועה נמצאת ומצפה לנו מעבר לפינה, ובקרוב תתגלה ותתראה לעינינו ממש.

[בית יעקב, פרשת מקץ]

*

שבת חנוכה - וראש חודש

הגיד מרן הקדוש "מי השלוח":

על שבת קודש משולשת זו, ניתן להמליץ במלואו כמאמר הכתוב בישעיה'¹ "אִם-תָּשִׁיב מִשְׁבֹּת רְגְלֶךָ.. אָז תִּתְעַנֵּג עַל־ה'.. וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ".

שכן שבת זו הינה משולשת בשלש קדושות בקודש: "שבת", "ראש חודש", ו"חנוכה"! כל אחת מאלה הקדושות, הינה קדושה גדולה ויקרה. והרי זה בדומה לבחינת "נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ", שהינו השלישי שבאבות, בבחינת "והחוט המשולש" שלא במהרה יינתק!

ועל כך חותם הכתוב במאמרו "אָז תִּתְעַנֵּג עַל־ה'.. וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, פִּי פִּי ה' דִּבֶּר!"

[מי השלוח, סוף חלק שני]

'צד שווה' ועניין משותף, נתן למצוא בין שלוש הקדושות הללו שמתאחדות בשבת קודש זו, שהן: שבת, חודש, חנוכה.

¹ ישעיה נח, יג-יד.

3 שכן עניינו של 'שבת' – מהו? עניינו של יום השבת, שהינו יום מסוים בשבוע שבו שובת האדם מכל מלאכתו והינו יושב באפס מעשה, ומכל מקום מיום שבת זה מתברכים כידוע כל ששת ימי המעשה (=מינייה מתברכין כל שתא יומין עילאין), ודווקא מיום שכזה שאינו נראה כלל בפעולה בין שאר הימים, צומחים בעצם כל פעולות האדם וברכות שבבריאה למשך שאר הימים.

עניינו של 'חודש' מהו? 'ראש חודש' מתקדש על פי הירח, והינו בבחינת 'ראש'. וסדר הלבנה כך הוא, מקודם השמש זורח עליה מעט, ואחר כך מזו הנקודה שקיבלה מן השמש מתפשטת הלבנה, עד שנעשית במלואה. אחר כך כשמתקטנת הלבנה, ואין נשאר בה מלבד אותה נקודה קטנה שקיבלה מהשמש, אזי מתרחבת היא שוב מאותה נקודה ומתפשטת, עד שהיא שבה ומאירה במלואה. זו הנקודה הראשונה שממנה מתפשט אור הלבנה קרויה 'ראש חודש', על שום שעיקר השפעתה נובעת מן הראש וראשית שבה.

כן הדבר עניין קדושת 'החנוכה', שעיקר מהותה מגולם באותו 'פך שמן' יחיד שנשתייר במקדש בדרך נס, וניכר שלא טמאוהו היוונים, ואף שלא הכיל אלא נקודה קטנה הקרויה 'יום אחד', מכל מקום נקודה זו הייתה מתפשטת והולכת במשך כל שמונת הימים, כפי הכמות שהיו נזקקים לאורה.

נמצא כי קדושה משולשת זו עניינה אחד, "והחוט המשולש לא במהרה ינתק"²!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א, על יסוד דברי 'בית יעקב' פרשת בוא, עניין לג]

פ ר ש ת מ ק צ

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים, וַיִּפְרָעָה חֵלֶם... [מא, א]

"הדה הוא דכתיב "קֵץ שָׁם לַחֲשָׁךְ" (איוב כח, ג). זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפלה בבית האסורים. כיוון שהגיע הקץ, חלם פרעה חלום!"

(מדרש רבה)

אומר מרן "מי השלוח":

נתקיים אז ביוסף הצדיק במלואו הפסוק "בְּעֶרְבַּי לֵילִין בְּכִי, וְלִבְקָר רִנָּה"³! שכן בלילה שלפני עדיין היה יוסף אסור בבית האסורים והנה "ויִפְרָעָה חֵלֶם", ואלו

בבוקר "וּתְפַעֵם רוּחוֹ" של פרעה, והיה קורא מיד ליועציו, ותיכף לאחר מכן יצא יוסף מבית האסורים!

וכך היה סדרם של דברים – בליל שקדם ליציאת יוסף מן בית האסורים:

במשך י"ב שנה שהיה יוסף נתון בבית האסורים, היה ישן בלילות כרגיל. ואלו בליל זה האחרון, לא נתן יוסף תנומה לעיניו והיה בוכה מאד במשך כל הלילה, שכן תקפוהו זיכרונות נעורים, וכל שנות חייו עברו לפניו כבני מרון.

הנה נזכר הוא מבית אביו, כיצד בתור בן זקונים מפונק בתענוגים במשך כל י"ז השנים שבהן עשה בבית אביו, ולמד תורה מפי אביו יעקב, והחיים האירו לו פנים. ואלו עתה, לאחר הגלגולים הרבים שעברו עליו כאשר "לְעֶבֶד נִמְפָּר יוֹסֵף", הגיע הנה לבית האסורים, לתא צר ומחנק "עָנּוּ בַּפֶּה רָגְלוֹ בְּרִזְל בָּאָה נִפְשׁוֹ"⁴! והיה יוסף בוכה ומתפלל מעמקי לבבו: עד מתי אסבול הצער הזה?..

לפי שכך דרכו של השם יתברך, כשמגיע הזמן שבו צריכה הישועה להישלח משמים, אזי מתעוררת בקרב ליבו של אדם תפלה וצעקה אל ריבון העולמים, ומתהווה אצלו כמין צימאון לישועה. שזהו פירוש הפסוק הנאמר אצל יוסף "עַד־עַתָּה בֵּאֲדָבָרוֹ, אִמְרַת ה' צִרְפְּתָהּ"⁵! לאמור: מכיוון שהגיעה העת והשעה שישתחרר יוסף מבית האסורים, אזי תיכף "אִמְרַת ה' צִרְפְּתָהּ"⁶ – מאמר השם יתברך היה מעורר בליבו של יוסף צער וגעגועים, עד שלא עמד בכך והיה מתחנן מקירות ליבו לפניו יתברך, כי יצא כבר מאפלה לאורה! דבר זה הינו מעין 'הקדמה' ופתח לישועה, למען בבוא הישועה ירגיש אדם בליבו שיש לו חלק בישועה, מכוח תפילתו ששפך לפני הבורא בטרם הגעת הישועה.

ואכן, מכוח תפילתו הנרגשת של יוסף באותו הלילה מיד "וּפְרָעָה חַלֵּם", ולמחרת בבוקר יצא יוסף מבית האסורים והפך לבן חורין, ובהמשך אף עלה על כיסא המלוכה במצרים כמאמר הכתוב 'כִּי מִבֵּית הָאֲסוּרִים יֵצֵא לְמֶלֶךְ'⁶!

[מי השלוח]

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים

מדוע הוזקק יוסף הצדיק לשאת בעונש כבד כזה – להיות חבוש בבית האסורים במשך שנים עשרה שנים תמימות ורצופות (=עשר שנים עד מעשה שר המשקים ושר האופים, ושנתיים ימים לאחריו)??

³ תהלים ל, ו.

⁴ תהלים קה, יח.

⁵ שם ושם, יט.

⁶ קהלת ד, יד.

אומר רבנו בעל "מי השלוח":

עשר שנים הראשונות – נגזרו על יוסף בגין חטאו כנגד עשרת השבטים, שאת דיבתם רעה הביא יוסף לאביהם, וכמבואר בדברי חז"ל במדרש רבה:⁷

"אתה מוצא, לא היה יוסף ראוי להינתן בבית האסורים אלא עשר שנים – מפני שהוציא דיבה על עשר אחיו" .. [=ע"כ]

ואלו שנתיים האחרונות – על שום מה הן באו עליו?? משלים רבנו:

שנתיים אחרונות שבאו על יוסף, באו עליו עקב צער שגרם בגין מעשיו לעצמו(!) ולאחיו הצעיר בנימין – שכן היעדרו של יוסף הכבידה על בנימין המיותם מאמו עד למאוד, וחסרון דמות אחיו יוסף הורגש אצלו יותר מכולם.

שמה תאמר:

וכי כך היא המידה, להטיל עונש על אדם עבור צער ורעה שגרם 'לעצמו'?? כלום אין די לאדם בעצם הצער שנגרם לו בגין מעשהו, עד שיש 'צורך' כביכול להוסיף עוד צער על צערו ומכאוב על מכאובו??

מנהיר רבנו "מי השלוח":

אכן – כך היא המידה! זאת על שום שבמעשיו הבלתי שקולים אדם גורם רעה לעצמו שיצטרך לעבור זיכור ובירורים נוקבים, ובכך ממייט על עצמו סבל מיותר. והלוא סבל זה גורם צער לאבינו שבשמים, המצטער כידוע בצערם של בריותיו כמאמר הכתוב "בְּכָל־צָרְתָם לֹא [לו' קרי'] צָר"⁸, ודרשו על כך חכמינו ז"ל: "בשעה שאדם בצער, שכינה מה אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי"⁹!! הלכך צריך אדם להתברר ולהזדכך על זאת, לאחר שבמעשהו גרם לכל אלה.

זאת ועוד:

גרימת צער לעצמו היא בעצמה יש בה שמץ חטא, על דרך מאמר חכמינו ז"ל בגמרא¹⁰: "כל היושב בתענית נקרא "חוטא", קל-וחומר מנזיר המכונה בכתוב 'חוטא' כמו שנאמר¹¹ "וְכִפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ" – ומה חטא

⁷ שמות רבה, וארא, ז.

⁸ ישעיה סג, ט

⁹ סנהדרין מו, א.

¹⁰ תענית יא, א.

¹¹ במדבר ו, יא.

יש בו? אלא שחטא לפי שציער את עצמו מן היין, קל וחומר, למי שמצער את עצמו בכל דבר ודבר!" (=ראו שם)

אי לזאת, אף יוסף הוזקק להזדכך ולהיטהר עבור צער חינוך שגרם לעצמו, וכן עבור צער בנימין אחיו שנגרם בגינו: שנה מול שנה, עבור צערו של כל אחד.

וכיוון שהגיעו שנתיים הללו אל קיצן "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים" – תיכף ומיד הגיע עת שחרורו של יוסף הצדיק מבית האסורים "וַיִּרְצֶהוּ מֶן-הַבּוֹר"¹²!

(מי השלוח)

*

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים, וּפְרָעָה חַלָּם...

אומר רבנו "בית יעקב":

שנתיים האחרונות שבהן התענה יוסף בבית האסורים, היו קשות עבורו מנשוא יותר מכל עשר השנים הקודמות, שבהן עינו בכבל רגלו וברזל באה נפשו.

כל זאת על שום מה?

לפי שבמהלך עשר שנות ישיבתו בבית הסוהר, ערך יוסף חשבון בנפשו והגיע למסקנה, שלא על חינוך באה לו ישיבה קשה זו שכן "אין ייסורין בלא עוון"¹³! בהכרח, כך הרזה יוסף לעצמו, שעוון הוצאתו דיבה על אחיו השבטים בפני אביו יעקב הוא שעומד בעוכריו, עד שכנגד כל 'שבט' מאחיו השבטים שדיבר כנגדו שהמה עשרה במניין (=להוציא בנימין הצעיר שהיה אחיו מאם), נגזרה עליו שנת ישיבה בבית הסוהר. אי לכך היה יוסף מצדיק עליו את הדין, במשך כל עשר השנים הללו שישב בבית האסורים! ואכן לאחרונה, עקב חלומם המשותף של שר המשקים ושר האופים, ראה בכך יוסף אות משמים כי הגיעה שעתו להיגאל ולצאת מבית הסוהר, על סף מלאות עשר שנים לחבישתו.

אולם, לאחר שנוכח יוסף כי נכזבה תוחלתו והינו ממשיך להיאנק תחת כבלי ברזל שברגליו, היה ליבו שבור בקרבו. שכן לא הבין כלל פשר דבר, מדוע נמשכת ישיבתו לאין קץ? עד שנראה לו כי אבד סברו חלילה ונכזבה תוחלתו.

אכן חז"ל הקדושים מגלים לנו, כי שנתיים נוספות הללו באו על יוסף בגין אזכרתו הכפולה באוזני שר המשקים בלשון "פִּי אִם-זְכַרְתִּנִּי.. וְהִזְפַּרְתִּנִּי"¹⁴!

¹² להלן, יד.

¹³ שבת נה, א.

¹⁴ בראשית מ, יד.

משמעות הדברים היא, שאף כי שלוחים רבים לפני המקום ומותר ליוסף להאמין ששר המשקים ישמש 'סיבה' לגאולתו, מכל מקום אם מאת ה' הייתה זאת, בוא יבוא הדבר מעצמו! ואין צורך בהשתדלות מצד יוסף על מנת שהישועה תגיע אליו בלבוש הזה דווקא. וגם אם שר המשקים נועד להיות שליח להצלתו, יגיע הדבר לבסוף מבלי שיזכיר לו יוסף על כך ואף שלא מרצונו כלל, כפי שכן אירע לאחר שכל העניין נשכח ופרח מלב שר המשקים. אי לזאת, היה מן הצורך ליוסף 'לברר' ולתקן פנייתו זו לשר המשקים. ואכן, עלה בליבו של יוסף שמא נהג שלא כדין כאשר צירף בקשתו באוזני שר המשקים, ולא הוצרך לפעול שהדבר יבוא בלבוש שר המשקים דווקא אלא היה עליו לעמוד בתפילה לפני הבורא ברוך הוא, כי אם כשר הדבר בעיניו יזמין לו הישועה כרצונו הטוב ובאיזה אופן שיכשר לפניו יתברך.

ואמנם כתום שנתיים ימים שבהן הובררה נפשו של יוסף, יצא צדקו לאור והוברר מעל לכל ספק כי כל מה שביוון יוסף בעומק ליבו היה באמת לפי רצון שמים, ואלו השתדלותו המדומה בלבוש 'אזכרה' לשר המשקים בטלה ונעלמה. לעת שכזו אכן הגיעה גאולתו של יוסף – "וּפְרָעָה חַלְמִים!"

[בית יעקב]

*

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים, וּפְרָעָה חַלְמִים...

"אֲשֶׁרִי הַגֹּבֵר אֲשֶׁר־שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ, וְלֹא־פָנָה אֶל־
רְהָבִים..". (תהלים מ, ה)

"אֲשֶׁרִי הַגֹּבֵר אֲשֶׁר־שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ" – זה יוסף.

"וְלֹא־פָנָה אֶל־רְהָבִים..". – זה יוסף, על ידי שאמר לשר המשקים "כִּי אִם־זָכַרְתִּנִּי... וְהִזְכַּרְתִּנִּי אֶל־פְּרָעָה" (בראשית מ-יד), ניתוסף לו ליוסף שתי שנים!"

(מדרש רבה מקץ, פרשה פט אות ג')

מה עניין "כי אם זכרתני.. והזכרתני" שאמר יוסף לשר המשקים, שבגינם התווספו ליוסף 'שתי שנים' של ישיבה בבית האסורים??

מבאר בזאת רבנו "אורחות חיים" ז"ל בספרו "סוד ישרים":

מעשיו של אדם בעולם, הינם מחוסרי שלמות מטבעם ועשויים להתבטל ולחלוף מן העולם, אלא אם כן נובעים הם הישר מן המקור העליון, מן המקום שכולו שלמות וסיג ופסולת אין בו, שאז קיומם מובטח לאורך ימים ושנים.

הזכרתו של יוסף הצדיק את שר המשקים בנוסח: "כִּי אִם־זָכַרְתִּינִי.. וְהִזְכַּרְתִּינִי אֶל־פַּרְעֹה" לא הייתה במקומה, מבחינתו של יוסף הצדיק הבוטח בה'. אי לכך הוכרחה פעולה זו להתבטל ולחלוף מן העולם, בטרם תגיע הישועה האמתית מן השמים לנפשו של יוסף.

אי לזאת מוכרחות היו לחלוף "שנתיים ימים" מאז ההזכרה לשר המשקים, בטרם שחרורו של יוסף מבית האסורים!

שכן פעמיים כאמור הזכיר יוסף בדבריו לשר המשקים לשון 'זיכרון' (= "זכרתני.. והזכרתני"). והנה, שיעור זמן 'זכירה' בידוע שהינו נמשך על פני שנים עשר חודש, דהיינו שנה¹⁵. אי לכך, על מנת שתחלוף השפעת המילים הללו מן תודעתו של "שר המשקים" – היה יוסף נאלץ לשהות במשך שנתיים תמימות נוספות בבית האסורים!

ואכן במדרש חז"ל¹⁶ מבואר, כי לא סתם שכחה הייתה כאן מלפני שר המשקים, שכן "כל היום היה מתנה (= שר המשקים) תנאים – ומלאך בא והופכן; וקושר קשרים – ומלאך בא ומתירן!"

לאמור: סימנים שונים היה שר המשקים עורך לעצמו בכדי "שיזכור" דבר בקשתו של יוסף להזכירו בפני פרעה, ואולם תמיד אירע כך שכיוון שהגיעה שעת מעשה – פרחה ונשכחה הימנו משמעותה ועניינה של 'תזכורת' שעשה! כמו כן היה שר המשקים קושר לעצמו 'קשרים' באצבעו וכדומה על מנת שלא ישכח – אלא שמלאך משמים דאג 'להתיר' קשרים הללו לבל יפעלו פעולתם ויזכירו את בקשתו של יוסף, בכדי שהעניין יישכח ויצא מלבו של שר המשקים. הייתה כאן אפוא 'מעורבות' שמימית, לשם סיכול כל אפשרות מצד שר המשקים להזכיר את יוסף לפני פרעה. כך שפעולתו של יוסף באפיק זה של שר המשקים – פשוט ירדה לטמיון!

רק לאחר שבטלה כל אפשרות של זכירה "טבעית" מצדו של שר המשקים כליל, כחלוף תקופת זכירתו והזכרתו בתום "שנתיים ימים" – אז הגיע

¹⁵ השו"ו: ברכות נח, בבא מציעא כד:

¹⁶ בסוף פרשת וישב.

לבסוף 'שעת הכושר' השמימית לישועתו המלאה של יוסף בהוצאתו מן הבור. ישועה זו הגיעה כאמור, לאחר ש"פרח" מזיכרונו של שר המשקים כל עיקר עניינו של יוסף. או אז דאגו משמים להזכירו לשר המשקים "בעל כורחו" את עניין יוסף, באמצעות חלומו של פרעה. ישועה זו אפוא כולה מן השמים באה, מבלי שום מעורבות מעשה ידי אדם!

וזוהו שנאמר: "וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים – (ורק אז) וּפְרַעַה חָלַם!"

(סוד ישרים, פרשת מקץ)

*

וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-חֲכַמֶּיהָ, וַיִּסְפֹּר פְּרַעַה לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ, וַאֲיֵן-פּוֹתֵר אוֹתָם לְפְרַעַה.. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-פְּרַעַה, חֲלוֹם פְּרַעַה אֶחָד הוּא.. וַיֹּאמֶר פְּרַעַה אֶל יוֹסֵף, אַחֲרַי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת-כָּל-זֹאת, אֵינְ-נִבּוֹן וְחָכֵם כְּמוֹךָ, אֶתָּה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּיךָ יִשָּׁק כָּל-עַמִּי..

[בראשית מא, ח, כה, לט-מ]

בעניין חלומות פרעה ופתרון יוסף – יש להתבונן כדלהלן:

מה העניין שהחלום בא לפרעה באורח כפול, פרות בנפרד ושבליים בנפרד, עד שיוסף הוצרך להדגיש באוזני פרעה כי "חלום פרעה – אֶחָד הוּא"?

כמו כן, מהו סוד הדבר שאיש מבין חכמי מצרים לא הצליח לפתור את חלומות פרעה – ויוסף היחיד שהצליח בכך?

זאת ועוד:

וכי מה 'חכמה' מיוחדת מצא פרעה בעצת יוסף שיצברו בר משני השובע לשנות הרעב, עד שבעקבותיה קם והכריז "אֵינְ-נִבּוֹן וְחָכֵם כְּמוֹךָ" ואף הפקידו על ביצוע התוכנית? והלוא כל בר-דעת יבין מעצמו, שיש לשמר תבואה משנות השובע לצורך שנות הרעב, אם חפץ חיים הינו בשנות הרעב הצפויות?

סוד חלומות פרעה – ופתרון יוסף

מאיר בעניין מרן "בית יעקב" זצ"ל:

סוד חלומות פרעה – הינו "סוד הצמצום".

"סוד הצמצום" הינו, שיהא האדם מצמצם עצמו בהווייתו ואל יתפשט בעולם בהנאותיו מעבר לגבולו, עד שיאפס כוחו ויכלה שורש חייו. לפי שמידת הצמצום הינה יסוד קיום העולם, וחיונית היא לשמירת הוויית האדם וקיומו עלי אדמות.

הלכך בדור המבול מצינו, שהיו מתפשטים והולכים בהנאות עולם הזה ובתענוגיו וחטפו מכל הבא ליד בלי חשבון ובאין מעצור, והם נשטפו כליל במי המבול ובעטיים חרב עולם ומלואו. כל זאת בא להם, לפי שלא קיבלו על עצמם סייג וגדר וחיו בהתפשטות מבלי חשבון. רק לאחר המבול, כשהאומות גדרו עצמן מן העריות¹⁷ וקיבלו על עצמן סייגים, חזר היישוב לתקנו ואז כרת השם יתברך ברית עם הבריאיה כמאמר 'ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ'¹⁸.

כן מצינו במהפכת סדום ועמורה, לפי שהתפשטו ברשעות ובתענוגות עד שהיו "רעים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד"¹⁹ נהפכו עריהם ונמחו כליל מן האדמה, כיוון שבמעשיהם נעקר שורשם ועיקר חיותם, עד שהמיטו כיליון וחורבן על עצמם.

במצב דומה בתמצית העניין – עמדה אומת מצרים, בעת היראות חלום פרעה.

אומת מצרים ידועה הייתה מאז ומקדם בשפע תענוגותיה ובגודל התפשטותה, כפי שהועד עליה בתורה "פְּגַן־הָ אֶרֶץ מִצְרַיִם"²⁰! נהר הנילוס היה עולה ושוטף את שדותיה, עד כי ה'יאור' נקבע כידוע כאליל של מצרים האחראי כביכול לשגשוגה. ארץ מצרים שטופה הייתה בתאוות בשרים "אֲשֶׁר בְּשַׂר־חַמּוּרִים בְּשָׂרָם"²¹. הכול היה מצוי בה בשפע כמאמר "בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבְּשָׂר"²², והבריות היו חיות בה בהנאות יתרות מבלי חשבון ובהתמכרות לכל תענוגות תבל, עד שהיה מצבם מערער את שורש יסוד קיומם כאומה וכארץ.

על רקע זה, נגלו לפרעה חלומותיו בגדר "אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה"²³.

"פרות" שנראו בחלום הראשון, מרמזות לעיקר החיים, ואלו "שבלים" שבחלום השני, רומזות לפרנסתו של אדם ולאמצעי מחייתו. משמעות סדר זה, שעיקר חייו של אדם מקומם בראש, ואלו אמצעי המחיה טפלים הם לחיים.

¹⁷ בראשית רבה, מובא ברש"י על הפסוק "כי נבלה עשה בישראל.. וכן לא יעשה" (לעיל לד, ז).

¹⁸ בראשית ט, יא.

¹⁹ בראשית יג, יג.

²⁰ בראשית יג, י.

²¹ יחזקאל כג, כ.

²² שמות טז, ג.

²³ מא, כה.

אלא שבמצרים כמו במצרים, מעמידים היו את המחייה והתענוגות במקום הראשון, קודם עיקר האדם. כשהנאות מהוות להם עיקר, ואלו 'האדם' טפל להן! אי לכך "וְתֹאכְלֶנָה הַפְּרוֹת רְעוֹת הַמֶּרְאָה וְדִקְתָּ הַבָּשָׂר אֶת שִׁבְעַת הַפְּרוֹת יַפֵּת הַמֶּרְאָה וְהַבְּרִיאֹת" פרות בריאות הבשר עמדו תחת סכנת כליה מפני הפרות הרעות, וכן "שִׁבְלִים הַדִּקּוֹת וְשְׂדוּפֹת קָדִים" היו בולעות את השבלים הטובות. זהו עיקר ותמצית חלום פרעה.

עיקר יסוד זה, לא היה מובן ומוכר כלל אצל פרעה ועבדיו, חרטומיו וחכמיו. לפי שהם היו מורגלים כאמור בחיים של בזבז, שעיקרם חטיפת הנאות העולם הזה מבלי כל חשבון, והיות שכן, לא ידעו כמובן לעמוד על סוד החלומות ואף לא יכלו לקלוט בשכלם, כי שני החלומות ירמזו לפי סדר הופעתם אל עניין אחד. עד שבא יוסף הצדיק, שמידתו הינה מידת 'צמצום' ויראה כמאמר "אֵת-הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא"²⁴, והכיר לפי תכונת נפשו ב"סוד הצמצום", והוא שגילה רז החלומות באוזני פרעה וקבע כי "חֲלוֹם פְּרַעֲהָ – אֶחָד הוּא!"

סוד החלומות לא יכול היה להיגלות לעבדי פרעה

על רקע הדברים הללו ברור, כי איש מבין חכמי פרעה לא מסוגל היה להציע פתרון אמתי לחלומו של פרעה, שלא לומר להניח בפניו 'תכנית חומש' לחיסכון בשנות השבע, למען מטרת הבטחת שנות הרעב שתבואנה לאחריהן.

זאת לפי שכאמור, רק איש כיוסף הצדיק, שמידתו בקדושה הינה מידת הצמצום, עמד לפי תכונת נפשו הקדושה על סוד החלום, שבא להתריע כנגד נגע ההתפשטות והבזבזנות הטבוע באופייה של אומת מצרים. רק אישיות סגולית כיוסף, הייתה יכולה ליעץ לפרעה ולהתקין מסלול לתיקון העניין, בהנהגתה של ארץ מצרים לקמצים בשנות השבע, דבר שלכך לא מסוגלים היו חרטומי מצרים, כיוון שהדבר עמד בניגוד לאופיים ולעצם תפיסת עולמם.

זוהי אף הסיבה לכך, שפרעה כה התפעל למשמע פתרונו של יוסף ולשמע עומק מהלכו להצלת מצרים עד שהיה מצהיר "אֲחֵרֵי הַיּוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת-פְּלִזָּאת, אֵין-נְבוֹן וְחָכֵם פְּמוֹךְ!" לפי שפרעה נוכח לפי תכונת יוסף לראות כי חכמת אלוקים בו ולאחר שנוכח בזאת הבין כי אין כמו יוסף שמסוגל בכוחו להוציא תכנית זו אל הפועל, היות שהדברים הינם מוטבעים בתכונת נפשו. אי לכך, היה פרעה עומד וקובע "אִתָּה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי, וְעַל-פִּיךָ יִשָּׁק כָּל-עַמּוּי!"

²⁴ מב, יח.

עניין הרקבת תבואת מצרים – והקשר לברית מילה

12

בהתאם לאמור – מוסיף מרן "בית יעקב" – מוסברת גם העובדה הנזכרת במדרש, לפיה כל תבואה ומזון שאגרו המצרים מיוזמתם, היה מרקיב ומתקלקל, עד שעם הגעת שעת הצורך לא נשתייר דבר מכל אשר טמנו המצרים בקרקע, והזקקו להגיע אל יוסף שיחלק להם תבואה ומזון, וגם הוכרחו למול את עצמם על פי הוראת יוסף.

זאת מכיוון שאומת מצרים לא היו נימולים, והרי "מילה" בידוע רומזת אל עניין של 'צמצום' בהתפשטות תאוות האדם. אי לכך, לא הייתה התבואה שהצניעו הם נשמרת ועומדת, מאחר שמצרים בעצם מהותם טבועה הייתה מידת התפשטות חסרת מעצורים, עד שפעולת הצנעת התבואה גרידא לא היה בכוחה לעצור בעד תהליך הכיליון הפנימי, שהשתלט על התבואה. רק יוסף הצדיק, שכאמור היה דגול ב"מידת הצמצום" ובשמירת הברית, הוא שתבואתו עמדה בטריותה והשתמרה היטב! ומסיבה זו עצמה גם הורה להם יוסף שימולו המצרים בשרם, למען ילמדו אף הם לצמצם בעצמם.

[בית יעקב]

מוסיף על זאת רבנו בעל "תפארת יוסף":

הצנעת התבואה בידי מצרים עצמה לא החזיקה מעמד, על שום שכל עיקרה של הצנעה זו נעשתה שלא מכוח מידת 'צמצום' גרידא הנעדרת במצרים, רק אדרבה מכוח רצונם בהוויה עצמית, הלכך לא היה די בכך והתבואה הרקיבה. בשונה מזאת הצנעתו של יוסף, שנבעה מעצם ישותו ומידתו לצמצם עצמו למען כבוד שמים, הלכך תבואתו שצבר השתמרה ולא הרקיבה.

[תפארת יוסף לפורים, ד"ה ויבא עמלק]

*

וַיִּשְׁלַח פְּרִיעָה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף, וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר... [מא, יד]

אומר רבנו הקדוש "בית יעקב", מיסודו של אביו הקדוש רבנו "מי השלוח", ועל יסודם של דברי "הזוהר הקדוש" בעניין:

"וַיְרִיצֵהוּ" – מלשון "ריצוי" ופיוס הוא.

ככלות כל אותן צרות הרפתקאות שעברו על ראשו של יוסף, שלח השם יתברך ריצויו בלבבו של יוסף הצדיק – עד כי "נתרצה" ונתפייס כביכול על כל מה שעבר עליו, ולא נשארה בליבו תרעומת ח"ו כלפי מידותיו של הקב"ה.

ואמנם יוסף הצדיק, למרות כי "רעות שבעה נפשו, בַּיְגוֹן פָּחוּ פְּלֵה" – מכל מקום במשך כל אותה התקופה הקשה שעשה בבית פוטיפר ולאחר מכן במחשכי בור האסורים, נשאר על עמדו מבלי להרהר אחר מידותיו חלילה, חרף הסבל הרב שנפל במנת חלקו. כל זאת לפי שהיה יוסף בטוח בנפשו, כי השם יתברך לבטח אהוב יאהבהו, וייסוריו בוודאי לטובתו הינם באים. אם כי את פשרם לא ידע, ואת עניינם לא הבין.

אולם כעת עם יציאתו לחופשי, הוברר ליוסף למפרע – עד כמה צדק הוא באמונת אומן שהאמין כל העת בכך שייסורים הללו לטובתו הם באים, שכן לסדר גדולתו הוצרכו כולם לבוא!..

ואז לא בלבד כי ניחם יוסף בלבו על צרותיו הללו, אשר רבו למעלה ראש; אלא עוד היה מעמיק בדעתו ובמחשבתו אודות משמעותם הטמירה של המאורעות הכבירים ששטפו ועלו על ראשו "ממצרים ועד הנה" – והיה הוגה בהם תדיר מתוך מבט של אמונה והשגחה, כאדם ההוגה בתורה ומתעמק בכל אות ותג שבה. שכן יוסף הצדיק, רואה היה במאורעות הללו החורגים מן המהלך הרגיל מעין "דברי תורה" של ממש בבחינת "דברי תורה ולימוד הם צריכים"²⁵, והיו הדברים משמשים אצלו כתמרור ואות לרצון הבורא ולעבודת השם שלו. הם היו מעסיקים את דעתו במהלך כל ימי שבתו בדד במצרים בשנות שפלתו, ומכל שכן לאחר מכן בימי גדולתו, כפי ששלח יוסף אחר כך לאביו יעקב לאמור: "שְׁמַנִּי אֱלֹהִים לְאֶדוֹן לְכָל־מִצְרַיִם"²⁶!

["מי השלוח" – בתוספת ביאור מדברי "בית יעקב"]

*

וַיֹּאמֶר יְהוָה, מֶה-נֹּאמַר לְאֲדֹנָי, מֶה-נִּדְבַר וּמֶה-נִּצְטָדֵק, הָאֱלֹהִים מֵצֵא אֶת-עֵוֹן עַבְדִּיךָ... [מד, טז]

מה הפירוש "הָאֱלֹהִים מֵצֵא אֶת-עֵוֹן עַבְדִּיךָ" – והרי טרם הודו הם בגניבה??

”בְּנֵי בִּינָה יָמֵי שְׁמוּנָה,

קָבְעוּ שִׁיר וְרִנָּנִים!”

כל הזכויות שמורות

להוצאת “תפארת ראדזין”